

Könyvismertetés.

Jézus szenvedése. (Az utolsó nap története.) írta: *Koren Pál*
békéscsabai ev. lelkész. Ára: 5 kor. 1903.

Ha egy ev. lelkész hosszú esztendőkön át legjobb tehetsége szerint az Úr szent igéjét hirdette s buzgalmának kevés eredményét látja, az a tudat vigasztalja őt, hogy a hintett mag ki fog kelni s gyümölcsét majd a jövő látja. De ez a tapasztalat egyszersmind azt a gondolatot is felkelti benne, vajjon munkáját még tökéletesebben nem végezhetné-e? A legjobb eszköz arra nézve, hogy önnönmagunkat megítélhessük, az, ha másokat figyelünk meg munkájukban. Kevés alkalmunk van másokat meghallgatni, mert vasárnaponként el vagyunk foglalva, de mások munkáit olvashatjuk és tanulmányozhatjuk. Igaz ugyan, hogy a magyar homiletikai irodalom nagyon szegény, és csak oly könyveket irnak és vesznek, a melyek majdnem szóru- szóra felhasználhatók s ennélfogva a lustaságnak előmozdítói; de akadnak olyan munkák is, a melyeket mindenki haszonnal tanulmányozhat és belőlük újabb helyes eszmeirányítást nyerhet Isten igéjének hirdetésére. Előttünk fekszik Koren Pál „Jézus szenvedése“ című munkája. Koren Pál lelkész, ki nagy gyülekezet élén áll, nagyobb körökben ismeretes tankönyvei és homiletikai iratai révén, melyekkel egyetemes egyházának kíván szolgálatokat tenni. Szorgalma elismerésre méltó s annak más kis egyházközösségek élén álló lelkészeket is arra kellene buzdítani, hogy talentumaikat el ne ássák, hanem irodalmi téren is működjenek. Említett könyv nem nyújt egyházi beszédeket, sem homiliákat, hanem Krisztus kinszenvedése történetét magyarázza versről-versre, mely magyarázatok valószínűleg bőjtben tartott bibliaórákon keletkeztek. A szerző a szenvedés történetét a négy evangélista előadása alapján állítja össze, az elárultatástól és Krisztus lábmosásának idejétől a sirbatételig; úgyszintén Krisztus utolsó beszédeit János szerint is szóru szóra fejt ki exegetikailag és magyarázza épületesen. Kívánatos volna, hogy minden egyházközösségben tartsanak ilyen módon bibliai magyarázatokat. Be akarjuk vallani, hogy örömrünk van e könyvön, mert tiszta biblikus szellem lengi át és mert dogmatikailag positiv. Hívő szívből fakad, mely a mi

ev. ker. egyházunk üdvtényeihez ragaszkodik s épen azért e könyv hívő szivben igazi visszhangra fog találni. Nem akarunk ez alkalommal esetleges exegetikai hibákat keresni, hanem a könyvnek csak egy különös tulajdonságára kívánunk megjegyzést tenni.

A szerző nemcsak e könyvében, hanem egyéb vallásos irataiban és tankönyveiben is szeret allegoriákat alkalmazni, de oly mértékben, hogy majdnem sok a jóból. Tagadhatatlan, hogy az allegoriának megvan a maga jogosultsága az egyházi beszédekben, melyekben mindig is alkalmazták. Különösen a XVII. században. Későbbben e szokás a képeknek oly játékvá fajult, hogy nem lelki épülést, hanem ellenszenvet keltett. Mindnyájan használjuk egyházi beszédeinkben az allegoriákat: Jézus Jeruzsálembe való bemenetele jelenti bevonulását sziveinkbe és egyházközseinkbe; az 5000 ember megvendéglését gyülekezetünknek Isten ígéjével való táplálására magyarázzuk, kyrenoi Simon példaképül szolgál mindazoknak, akik Krisztus után viszik a keresztet stb. Ha azonban egyik kép a másikat, egyik hasonlat a másikat követi, akkor elkedvetlenedünk és kifradunk. Szükség van a világos, oktató beszédre. Nem szabad Hyperius szavairól megfeledkeznünk: „Nec ego tironi auctor esse velim, ut in effigiendis allegoriis multum se fatiget.“

A szerző, kinek élénk fantáziája van és gyakran igen sikerült allegoriákat használ, itt-ott elveti a sulykot, minek folytán képei izléstelenekké és tulzottakká válnak. Így Krisztus fölfeszítéséről ily módon beszél: „Azután lábaiba verték a szögeket és ezzel megnyílt az a négy szent seb, mely mindmegannyi ablak, melyen át a mennyei Atya szivébe tekinthetünk s olvashatjuk benne azt, hogy úgy szerette Isten e világot, hogy érette egyszerűlt Fiát adta. E sebekből megeredt az uj Édennek ama négy folyama, mely öntözi. élteti a menynek földi kertjét : a keresztyn egyházat. E folyamokból képződött a Vérnek az a vörös tengere, melyen át vezet az út Kanaánba.“ Vagy más helyen : „S vevék a Jézus köntösét is. A köntös azon ruha volt, melyet Jézus a köpeny alatt viselt. Fehér vászonból készített, a zsidó főpap által a nagy engesztelési napon viselt öltözethez hasonló ruha volt ez. Jézusnak földön létekor lelke is két ruhát viselt. A felső az ékesszólás és csodatevés kápráztató öltözete volt, azonban ez alatt látható volt a legtisztább alázatnak és legszentebb engedelmességnek igénytelen ruhája. Ezt sok szem vizsgálta. De még a pokol sem fedezhetett fel rajta semmi foltot“.

A leírásokat illetőleg a szerző igen kevés elöismeretet tételez föl hallgatóiról. Keresztényileg képzett embernek fölösleges ily részleteket felsorolni. Pl: „Szomjuhozom“ e szót úgy magyarázza a szerző: „Közönségesen a munka, a fáradság, a hőség, a láz, az izzadás, a vérvesztés okozza a szomjuságot. Fenforogtak-e

a szomjúságnak mind ezen okai Jézusnál az ő halála napján? A getsemani küzdelem; az Annásnál, Kaifásnál, Pilátusnál, Herodesnél szenvedett zaklatás, verés; a testét elborító sebekből eredő szörnyű vérvesztés; a nehéz golgotai út; a kereszten elszenvedett 6 órai kín; a forró égélj égető déli napsugarai által okozott gyötrelmek; a teljes kimerültség és a minden kínoknál is nagyobb lelki küzdelem volt a kiállhatatlan szomjúságnak természetes oka. Bizony elmondhatta ez a gazdag is: „Gyötretetem e lángban!”

Általánosan ismert dolgokat ismételni nem szükséges. Tankönyveiben, midőn egy második kiadás vált szükségessé, akkor nem bővített, hanem — és pedig bölcsen — rövidített kiadást rendezett sajtó alá. E munkánál is azt mondhatnók, hogy új kiadás megjelenése esetén sok részlet kimaradhatna, anélkül, hogy az általános jó benyomás ezáltal szenvedne. A magyarázatok bizonyára nem a lelkésznek — kinek mélyebben kell a lényegbe hatolnia — hanem az otthon is épülni óhajtó egyházközségeknek vannak szánva, ezért azon nézetet vagyunk, hogy e mű a valódi keresztyén szellem terjedését fogja előmozdítani és a keresztyén hitet megerősíteni.

A külső kiállítás jó, a nyomás nagy és könnyen olvasható.

Kiss Ádám. Egyházi beszédeiből. Új kiadás. kiadja: Sz. Kiss Károly nagyigmándi ev. ref. lelkész. Budapest 1905. Kókai Lajos könyvkereskedése.

Mig az előbb megbirált könyv tisztán evangélikus, addig a jelen munka igazán református szellemű. Az újabb kiadó, úgylátszik fia vagy rokona a szerzőnek, már az előszóban nagyon is dicséri a szerzőt, s ezáltal a kritikának mintegy útját akarja vágni. A református egyház szelleme, a mely az egyházi esztendő beosztásáról és a perikopák kényszeréről hallani sem akar, már a szöveg megválasztásában nyilatkozik. Az alapigék fölváltva az ó- és új-testamentumból vannak véve. Sokszor csak egy rövid szó, mely inkább csak jelige, szolgál az egyházi beszéd alapjául. A thematák helyesen összefoglalják a szöveget és világosak, a dispositio logikus és könnyen megtartható. E beszédek gyűjteményét legatusok számára való munkának szeretném nevezni. A ref. egyházban ugyanis a különös szokás uralkodik, hogy a theologusokat nagy ünnepek idején az egyházközségekbe küldik prédikálni, sőt még kezdőket is küldenek ki, akik homiletikát nem is tanultak és kevés exegetikát űztek. Fiannak is, ki a theologia első évfolyamát Debrecenben végezte, gyülekezetekbe kellett mennie és természetesen nem saját, hanem idegen beszédet tartott, ha jól emlékszem azt, melyet már sokan elmondottak azon thema felett: „Isten gondot visel“. Nem tudom, mely

beszédeggyűjteményből való. A fentebb említett beszédeket a legatusok sokat fogják forgatni, mert valamennyi gyakorlati értékű, könnyen emlékelhető, s minthogy rövidek, néha csak vázlatyszerűek, könnyen kibővíthetők szép közmondatok által, a miben ref. testvéreink valódi mesterek. A mi a munka tartalmát és szellemét illeti, annak olvasása által a XVIII. század II.-ik felébe helyeztetünk, az egészséges rationalismus korszakába. Az orthodoxia időszaka után bekövetkezett a fölvilágosodás kora, a midőn a symbolikus könyvekben megerősödött tanításokat félretolták s a természetes vallást szerették művelni. A predikációban ez a törekvés úgy nyilatkozott, hogy a beszéd főtartalmává Istennek a természetből való megismerését tették és a természetes erkölcsi törvényt hangsúlyozták. Wolf bölcész irányt adott, hogyan kell a filozófiának és theologiának kezét fogva egy uton haladnia és Mossheim theologus „Anweisung erbaulich zu predigen“ 1765 című munkájában az egyházi beszéd főcéljává tette a lelki épülést, és ezt ily módon határozta meg: általa első sorban az értelem világossittassék föl, másodsor az akarat megindittassék és irányoztassék. Ezért az egyházi beszédben első sorban helyes definitiók szükségesek, másodsor meggyőző argumentumok s végül feladata a beszédnek a hallgatók szívét megindítani. Mossheim receptusa szerint vannak a jelzett beszédek készítve. A nagy üdvények nem jutnak érvényre, ellenben a nagy ünnepeken a hallgatóság jó erkölcsi tanításokban részesül. Pl. a nagy pénteki beszéd szövege — Filip. 2, 5-8 — alapján a prédikáció témája: „Semmit sem lehet ragadománynak állítani,“ a dispositio pedig: „Nem szabad az embereknek pénzükkel, eszükkel, becsületükkel és egészségükkel dicsekedni.“ Az áldozócsütörtöki beszéd témája: — Lukács 18, 14. alapján. — : Felmagasztal az alázatosság, mert 1.) fogyatkozásainkat kipótolja, 2.) jó tulajdonságainknak igazi becsét megadja, 3.) tökéletesedésünket előmozdítja.

Még egy két érdekes dispositiót közlünk: Az alapige Filippi 2, 2. alapján az emberséges haszonkeresésről szól. Van henyé, fukar, álnok és tisztességes haszonkereső, kiki a maga természetéhez képest így szólván szívéhez: 1. Minek nekem, csak másnak legyen. 2. Minek másnak, csak nekem legyen. 3. Nekem nincs, másnak se legyen. 4. Nekem is van, másnak is legyen. I. Korinth. 1, 18 alapján szól a keresztről való tudományról: 1. Erősekké tesz hatalom nélkül, 2. Nagyokká földi fény nélkül, 3. Gazdagokká pénz nélkül. II. Korinth. 5, 4. 8. 10. alapján életszabályokat ad: 1. Légy szegény a gazdagságban, gazdag a szegénységben, 2. Légy a megaláztatásban erőslelkű, alázatos a dicsőségben. 3. Légy derült elméjű a szenvedésekben, mérsékelt az örömben.

A könyv kiállítása megfelelő, ára magas, 13 ív 5 korona.

Modor.

Hollerung Károly, főesperes.

Pál: Levél a római keresztyénekhez. Görögből fordította Kecskeméthy István. Kiadja a Bethánia-egylet. Budapest, 1904. Ára 10 fillér.

A budapesti Bethánia-egyletnek ez a második füzet, a mely-lyel Kecskeméthy István új fordításában az Újszövetség egyes részeit a nép közé viszi. Maga a szándék és a törekvés nemcsak nemes, hanem helyes, időszerű is. De ha valahol, úgy éppen ennek a megvalósításánál lett volna szükséges első sorban szem előtt tartani azt az elvet, hogy a megszokottat lehetőleg meg ne bolygassuk. Arra a célra, a melyet e kiadványokkal a Bethánia-egylet tart szem előtt, feltétlenül helyesebb lett volna, a közkezen forgó Károli-féle fordításnak átnézetes kiadása, mint egy teljesen új fordításé. Márk evangéliománál ez a követelmény az anyag természete miatt nem volt annyira szembeötlő, mint a római levélnél, a mely új alakjában mintha nem is az volna, a melyet Károli fordított le. Ez az eltérés azonban semmikép sem szolgál Kecskeméthy fordításának hátrányára, csak éppen a Bethánia-egylet céljaival nem vág össze mindenben.

A mit a fordításról a Márk evangéliománál mondtam, nagyobb részben egyszerűen itt is megismételhetem. Az anyag cimezett szakaszokra való osztása feltétlenül helyes, de a címek sokszor nem találóak. Így pl. mindjárt a második cím: *Apostoli készség* lapos és minden jellemző erő nélkül szűkölködik. Sokkal megfelelőbb lett volna ez: Az apostol szándéka. Vagy valami hasonló. Nem tetszetősek az ilyesféle felírások: *A pogányok törvény nélkül vétkeztek. A zsidók törvény alatt vétkeztek.* Helyesebbnek tartanám így: A pogányok — a zsidók bűnössége. Annál inkább, mert a következő szakasz címe így hangzik: *A zsidók előnye.* De mert erről szól még a 9-ik vers is, teljesen szükségtelen ez a cím: *A földolokban nincs különbség. Senkisé is idvezülhet cselekedetekből.* Az ilyen feliratok szinte kellemetlenül hatnak, mert már a magyarázatnak a színezetét viselik magukon, holott csak cég szerepük van. Az *idvezül*, régies formát a nép sem igen használja már többé. Idv-ről senki se beszél s az *idvezülés* is leginkább csak némely r. kath. vidéken használatos. Szemelvényül legyen elég ennyi arra nézve, hogy a szakaszok feliratai nem igen sikerültek.

A fordítás egészben véve gondos, szakavatott kéz munkája ugyan, de azért, mint minden emberi alkotásban, ebben is vannak tévedések. Szolgáljon a fordítás értékének megítélésére az első fejezet átnézése.

1. *κληρος αποστολος*, Kecskeméthy szerint hivatalos küldött. Mint a két szót tévesen fordítja, mert az eredetinek csak ez a kitétel felel meg: elhívott, vagy meghívott apostol. A hivatalos egészen mást jelent, mint az elhívott. Az apostol szót pedig küldöttel helyettesíteni nem tartom szerencsés gondolatnak, nem-

csak azért, mert már a vérünkbe ment ennek a használata, annyira, hogy az apostoloskodás egészen közönséges szóvá lett, hanem azért sem, mert Pál apostol helyett nagyon szintelen a *Pál küldött* kitétel. Ezt maga Kecskeméthy is érzi, mert a címezésben nem azt írja, hogy „küldötti üdvözet, küldötti készség,” hanem egészen helyesen így: „apostoli üdvözet, apostoli készség.” A levél szövegében is megtartja az apostoloskodás szót. De hát akkor minnek ez az egy helyen való purismus? Az apostol magyar szóval való felcserélése éppen olyan visszás, mint az evangéliomé. Itt van mindjárt ez a kitétel: „a ki Isten örömmizenetére van kiválasztva.” Mennyivel szebb és jellemzőbb itt az evangéliom szó! Az evangéliom e felcserélése az oka annak is, hogy a különben oly erőteljes 15. v. teljesen ellapul és színtelenné válik: „Így részemről kész vagyok nektek is rómabelieknek örömhirt hirdetni.” Vagy tessék mérlegelni e két kifejezés erőbeli mértékét: „Mert nem szégyenlem az evangéliomot” és „Mert nem szégyenlem az örömhirt!” Az ilyen általánosan és egyformán ismert szavakat én nem változtatnám meg.

2. Ide tartozik a látnok szó is. E helyett is megtartanám a próféta szót, nemcsak azért, mert a próféta fogalmával mindenki tisztában van s maga a nép is használja egymásról is, hanem azért is, mert a próféataságot a látnokság nem fedi s így a magyarázónak alkalmá van kitérni a próféataság hivatásának a maga valóságában való kifejtésére. — *A szent irásokban* helyett jobb és jellemzőbb volna talán a *szent iratokban*, de azért így is megállhat.

3—4. Ezt a két verset bizvást mondhatnók *crux theologorum*-nak. A fordítás mindig az értelmezés gyümölcse, s hogy mennyire eltérően fogják fel ezt a két verset, arra nézve álljon itt néhány eltérő fordítás.

Károli: Pál, J. Kr. szolgálja, hivatala szerint apostol, választott az Isten evangéliomának prédikálására, melyet régen megígért vala az ő prófétái által a szent irásokban az ő Fia felől, (ki a Dávidnak magvából lett test szerint, megbizonyított hatalmasan Isten Fiának lenni a szentelő lélek szerint, a halálból való feltámadásnak általa) t. i. a mi Urunk J. Kr. felől.

Káldy: Pál, a J. Kr. szolgálja, hivatott apostol, választott az Isten evangéliomára, melyet előbb megígért volt az ő prófétái által a szent irásokban az ő Fia felől, ki a Dávid magvából született neki test szerint, ki eleve Isten Fiává rendeltetett hatalmasságban, a megszentelésnek lelke szerint a mi Urunk J. Kr. halottaiból való feltámadásából.

Torkos: Pál, a J. Kr. szolgálja, hivatalos apostol, elválasztott az Isten evangéliomának hirdetésére, melyet előre megígért az ő prófétái által a szent irásokban az ő Fia felől, a ki a Dávidnak házából származott test szerint és hatalmasan megbizo-

nyitattott, hogy Isten Fia legyen a megszentelésnek lelke szerint, a halottaknak feltámadása által, a mi Urunk J. Kr.

Kámory: Pál, J. Kr. szolgálja, hivatott apostol, kiválasztva az Isten evangéliomára, melyet előre ígért vala prófétái által a szent iratokban Fiáról, a ki a Dávid magvából született test szerint, rendeltetett hatályosan Isten Fiának szellemleg, mely szentséges vala, — a halálból való feltámadás által, — a mi Urunk, J. Kr. felől.

Masznyik: Pál, Kr. J. szolgálja, külön meghívott apostol Isten evangélioma ügyében, melyet eleve meghirdetett prófétái által szent irásokban Fiáról, ki test szerint Dávid magvából eredett, Isten Fiának megbizonyított erőben a szentségnek szelleme szerint holtak feltámadásával, a mi Urunk J. Kr.-ről.

Kecskeméthy: Pál, J. Kr. szolgálja, hivatalos küldött, a ki Isten örömléte van kiválasztva, a melyet előre hírl adott az ő látnokai által a szent irásokban az ő Fiai felől, a ki Dávid magvából lett test szerint, a kiről a halálból való feltámadás folytán hatalommal megállapított, hogy Isten Fia szentség lelke szerint, a mi Urunk J. Kr. felől.

Luther: Paulus, ein Knecht J. Chr., berufen zum Apostel, ausgesondert zu predigen das Ev. Gottes, welches er zuvor verheissen hat durch seine Profeten in der heiligen Schrift, von seinem Sohne, der geboren ist von dem Samen Davids nach dem Fleisch, und kräftiglich erwiesen ein Sohn Gottes nach dem Geist, der da heiliget, seit der Zeit er auferstanden ist von den Todten.

Jülicher: Paulus, Knecht Chr. J., durch Berufung Apostel, ausgesondert für das Ev. Gottes, das Gott voraus verheissen hat durch seine Profeten in den heiligen Schriften, das Ev. von seinem Sohn, geboren aus Davids Nachkommen, dem Fleische nach, dann aber erhoben zum machtvollen Gottessohn dem heiligen Geiste nach infolge seiner Auferstehung von den Toden.

E néhány szemelvény is mutatja, mily eltérően fogják fel és fordítják ezt a bekezdő négy verset, de különösen a 3—4-et. Az 1—2 versekre már fentebb megtettem észrevételeimet, most hát csak a 3—4. versekkel foglalkozom.

Bizonyos, hogy itt párhuzamos gondolatokkal és kifejezésekkel van dolgunk. *κατα σαρκα* és *κατα πνευμα* *ἀνωσωνης*, továbbá a *του γενομενου υιου* és a *του ορισθεντος υιου*, nemkülönben az *ἐκ σπερματος Δαυειδ* és az *ἐξ ἀναστασεως νεκρων* párhuzamos kitételek. De mind *υιος Θεου*-ra vonatkoznak. A legnagyobb nehézséget az *ἐν δυναμει* okozza. Ezt vagy az előtte álló *υιος Θεου*-val vagy a *ορισθεντος* szóval kötik össze. Az értelmezés csak ez utóbbit igazolja.

A hely értelme ugyanis más nem lehet, mint az, hogy Jézus, a kit mi Urnak, Megváltónak vallunk, testileg leszármazását illetői

a Dávid rendes sarjadéka, a kinek az istenfiúsága nem a testi származás különlegességében gyökerezik. Más dolog volt az, a mi őt Isten Fiának igazolta. Mert a *ὀμολογῆσαι* itt nem eleve elrendelést, hanem megállapítást, igazolást, konstatálást jelent. Ebben azonban természetszerűleg benne rejlik az is, hogy nem most lett azzá, a minek bizonyult, hanem annak bizonyult, a mi tényleg már előbb is volt. Bizonyos események és körülmények igazolták hát, hogy Jézus csakugyan Isten Fia volt. Nevezetesen meg volt benne a szentség lelke, a melynél fogva a többi embertől eltérően megmaradt teljesen és egészen az Isten iránt való hűségben, el tudta kerülni a vétket, az eltántorodást, testbenlélekben mindig csak az volt, a minek az Isten az embert alkotta: ártatlan, igaz, tiszta, szent. Ez az istenfiúság mivolta. S hogy Jézus csakugyan ez az istenfia volt a szentség lelke szerint, azt a feltámadás tényéből mindenki világosan megállapíthatta. Mert a halálnak csak a bűnön és a bűn miatt van ereje. A tiszta, a szent örökkévaló. Jézus szent volt, tehát el nem múlhatott, fel kellett támadnia. S fel is támadott. A feltámadásból bizonyult hát Jézus Isten Fiának.

Most jön az *ἐν δυνάμει* értékesítése. A mint a fordítások mutatják, mindenki a legközönségesebb értelmét veszi a *δυναμικ* szónak. De akkor sem lehet „hatalmasan“ vagy éppen „hatalommal“ szóval fordítani. Az *εν* vagy azt az elemet, közeget jelöli meg, a melyben a megállapítás történt, s akkor in virtute, erőben, erőnyilvánulásban szóval adandó vissza. Az erőnyilvánulás pedig abban állott, hogy a legnagyobb ellenséget, a halált győzte meg. Vagy pedig egy fogalomnak kell a két szót vennünk és az *ἐν δυνάμει* másik alapjelentését: a lényegében, valósága, mivolta szerint, igazában, valósággal kitételekkel fordítani. Sőt megállhatna az is, ha így adnók vissza: csodamód, csodásan.

Ez alapon a fordítás így hangzik: Pál, J. Kr. szolgája, meghívott apostol, kiválasztva az Isten evangéliomára, melyet prófétái által szent iratokban előre megígért az ő Fia felől, ki test szerint Dávid magvából lett, de a szentség lelke szerint a feltámadásból valósággal Isten fiának bizonyult.

5. „Hívő engedelmességre minden pogányok között az ő nevéért.“ Ennek az az értelme, hogy Pál azért vette a kegyelmet és az apostolságot, hogy a mikor a pogányok között forgolódik, mindig a hívő engedelmességét tanúsítsa a Kr. nevéért. Az eredeti szöveg azonban azt mondja, hogy a kegyelmet és az apostolságot a hívő engedelmességnek, vagyis a hitből fakadó, a hiten álló engedelmességnek felkeltése érdekében nyerte. Így kell hát fordítani: kegyelmet és apostolságot vettünk, hogy ez ő nevének dicsőségére a hitengedelmességet az összes pogányok között felkeltsük.

9. Nem „evangéliomával,“ hanem evangéliomában t. i. for-

golódván *μειῶν ποιῆν* nem emlegetni, hanem megemlékezni, rágondolni.

15. *Ἑλλήσιν τε καὶ βαρβάρους* helyesen volna „művelteknek és műveletleneknek“ szavakkal fordítva, ha ott nem állana folytatásakép a másik pár szó „bölcseknek és értelmetleneknek.“ Ez az értelmi osztályozás azt mutatja, hogy az előző osztályozás néprajzi és így ki kell tennünk az alapjelentést: Görögöknek és barbároknak, vagy nem görögöknek.

A 16. és 17. versek felirata nem találó. „Az örömhír tartalma“ helyett csak ez állhat: Az evangéliom jelentősége, vagy mivolta.

17. „Mert Isten igazsága abban nyilatkozik meg hit által hitre“ kifejezés helyett jobb volna ez: „Mert abban tárul fel az Isten igazsága hitből hitté.“

18. *ἀσέβεια* valamivel több az egyszerű vallástalanságnál, s így legjobb az általánosan elfogadott jelentését megtartani: istentelenség.

20. *τὰ ἄορατα αὐτοῦ* nem azt jelenti, hogy az ő láthatatlan dolgai, hanem azok a tulajdonságok, a melyek benne láthatatlanok, s a melyek meg is vannak nevezve: hatalma, istensége.

21. Ebben a formájában nagyon nehézkes, át kellene alakítani. *ἐματαιώθησαν* nem hiábavalókká lettek, hanem esztelenkedtek.

23. Itt tömörebb lehetne a fordítás.

A 29—31. versekben a bűnök felsorolásában teljesen sikerült a jellemző szavak feltalálása.

Raffay Sándor.

Értesítés.

Az *Újszövetségi apokrifusok* előfizetőinek és mindazoknak, a kik e hézagpótló munka iránt érdeklődnek, szives tudomásukra hozom, hogy a munka ez év karácsonyára feltétlenül megjelenik. Minthogy pedig bolti ára 6 korona lesz, újlag tisztelettel felhívom az érdeklődőket, hogy arra előfizetni sziveskedjenek. Az előfizetést 4 koronával f. évi október hó végéig elfogadom. Már most tudatom azt is, hogy a ki az előfizetést előre be nem küldi, annak a munkát utánvétellel küldöm meg.

Pozsony, 1905. október 1.

Raffay Sándor,
theol. akad. tanár.

